

## РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*In the article the necessity of orientation of economic policy to growth of macroeconomic parameters and attraction of internal and external investments is proved. Orientation to macroeconomic parameters allows to estimate conformity of the general directions of a policy. It is offered to carry out growth due to stimulation of demand and investments.*

Розвиток подій в Україні за останній період ґрунтується не тільки на тенденціях основних макропоказників, але й залежить значною мірою від ефективності економічної політики та інновацій. Протягом 2006 – 2007 рр. передбачалось, що більш вагомим джерелом розвитку буде збільшення споживчого попиту, а починаючи з 2008 р. – суттєве збільшення внутрішньої та зовнішньої складових валових інвестицій. При цьому на початковому етапі ключовим є питання: чи буде внутрішній попит відповідати зростанню виробництва, чи стане чинником, що його гальмує [1; 2].

Перешкодами на шляху забезпечення економічного зростання та інновацій є недостатність та невизначеність внутрішньої інвестиційної бази. Досвід постсоціалістичних країн показує, що існує тісний зв'язок між інвестиціями та заощадженнями, з одного боку, та інвестиціями і темпами зростання, з іншого.

За умов недостатності внутрішніх заощаджень інвестиційні ресурси, як правило, доповнюються надходженням іноземного капіталу, але його обсяги в Україні до цього часу не мають суттєвого впливу на підвищення темпів зростання. Прямі іноземні інвестиції в Україну за роки її незалежності становили лише 7% від ВВП, що є одним із найнижчих показників серед постсоціалістичних країн у розрахунку на душу населення, при чому практично відсутні інноваційні проекти [3].

До ключових проблем належать також необхідність зламу тенденцій накопичення зовнішніх боргів та подальше збільшення навантаження на економіку витрат щодо їх обслуговування.

Складною проблемою є визначення динаміки експорту-імпорту:

по-перше, через надмірну прив'язку як імпорти, так і експортних поставок до головного торговельного партнера — Росії, з різкими коливаннями в останній обсягів ВВП, цін та умов товарообміну;

по-друге, внаслідок неефективної структури експорту за товарами і країнами при слабкості позицій України на зовнішніх ринках та її недопущенні до найбільш впливових торгово-економічних союзів та угод.

Умови розвитку подій визначають неоднаковий рівень розв'язання ключових проблем, що обумовлює різні темпи переходу економіки України до економічного зростання.

Прогнозна оцінка основних макроекономічних показників на середньострокову перспективу дозволяє перевірити відповідність загальних напрямків політики, яка знаходить своє відображення у зростанні внутрішньої економіки, поліпшенні інноваційної політики за рахунок збільшення попиту і пропозиції виробництва товарів та послуг.

Прогноз макроекономічних показників на 2006 – 2008 рр. розроблено на основі змін соціально-економічної ситуації

в Україні з боку агрегованих попиту і пропозиції за трьома варіантами за різними темпами зміни індексу споживчих цін, цін виробників і обмінного курсу гривні [4].

Передбачається виконання таких складових:

відсутність світових фінансових криз та цінових шоків протягом періоду 2006 – 2008 рр.;

прийняття реального бюджету, ліквідація прихованого бюджетного дефіциту у формі бюджетної заборгованості та перехід до профіцитного бюджету, починаючи з 2009 р.;

поступова відмова від практики бюджетного субсидування підприємств, державних гарантій щодо надання зовнішніх кредитів вітчизняним суб'єктам підприємницької діяльності, негрошових розрахунків та інших форм взаємозаліків із бюджетами усіх рівнів;

недопущення різких коливань інфляції та обмінного курсу; поступове збільшення рівня монетизації економіки, підвищення довіри населення до банківської системи та національної валюти, що сприятиме накопиченню внутрішніх інвестиційних ресурсів;

повільне зменшення розриву між реальною вартістю робочої сили та рівнем заробітної плати, що забезпечить збільшення обсягу внутрішнього ринку як умови економічного зростання, та подальший розвиток експорто-орієнтованого виробництва;

поступове проведення податкової реформи, результативне просування у напрямі "детінізації" неофіційної частини економіки, створення економічних механізмів та відповідного правового забезпечення щодо повернення нелегально вивезеного за кордон капіталу для внутрішнього інвестування та накопичення фінансових ресурсів країни;

прийняття Земельного кодексу і поступове проведення земельної реформи;

забезпечення відкритості та прозорості процесу приватизації, ефективне впровадження процедур банкрутства збиткових підприємств;

створення умов для заощадження коштів населення і формування потоків приватних інвестицій (зокрема, шляхом дотримання зів'язності депозитного, кредитного відсотків і відсотка за цінними паперами);

структурні зміни в економіці в напрямку збільшення частки високотехнологічних виробництв у галузях, де Україна може мати пріоритет на світових ринках (машинобудуванні, легкій та харчовій промисловості, сільському господарстві тощо), а також зростання обсягів та надання послуг із більш високим рівнем їх експортної та внутрішньої конкурентоспроможності [5].

За умов нестабільності економічної ситуації поточного періоду в 2008 р. прогнозується тільки формування підґрунтя для початку економічного зростання зі збільшенням ВВП на рівні близько 1,7% [6].

Аналіз показує, що зменшення частки інноваційних проектів затримує перехід до економічного зростання принаймні ще на один-два роки.

Прогноз розвитку інновацій базується на передумовах та припущеннях щодо недостатності умов для подолання кризових явищ у фінансовій сфері України до кінця поточного року, які пов'язані з:

посиленням паливно-енергетичної кризи;

недоліками бюджетної політики, які знайдуть прояв у розбалансованості доходів та видатків бюджету (навіть при продовженні практики їх секвестрування);

суттєвою нестачею кредитних ресурсів (особливо довгострокових) за умов обмеження фінансових можливостей підприємств і зменшення їх надходжень до реального сектору економіки, що пов'язано з продовженням політики високих процентних ставок комерційних банків;

проведенням жорсткої монетарної політики для стримування інфляції, що викликати уповільнення темпів пропозиції національних грошей в обслуговуванні відтворювального процесу і соціальних потреб населення та зменшення обігових коштів підприємств, а також посилення платіжної кризи та зниження платоспроможного попиту.

Необхідно зазначити, що всі наведені умови розвитку в цілому не передбачають можливості виникнення нових соціально-економічних потрясінь. Навпаки, через нерозвиненість фондового ринку очікується, що за відмови від подальших зовнішніх запозичень зменшиться вплив світових фінансових криз.

Інтеграція України у світовий економічний простір потребує вирішення багатьох проблем як політичного, так і соціально-економічного характеру. Найбільш загальною її передумовою є прискорення переходу економіки країни до функціонування на засадах соціально орієнтованого ринкового господарства. І це передбачає приділення першочергової уваги питанням інституційного розвитку країни, узгодженого з формуванням міжнародних регулюючих інститутів як на регіональному, так і на глобальному рівнях.

Перш за все необхідно узгодити законодавство України з міжнародними регулюючими нормами в галузі торгівлі, інвестицій, захисту інтелектуальної власності та гуманітарного розвитку.

Інформаційне суспільство висуває умови: або брати участь у створенні каналів для обміну даними і підключатися до всесвітніх комунікаційних просторів, або виявитися відрізнаним від усього світу. Тим самим, процес економічної глобалізації все частіше супроводжує політична глобалізація й інноваційна політика, яка тісно переплітається з конкуренцією у світовому масштабі.

На фоні такої оптимістичної тенденції в геополітичному центрі світу якимось непомітні були проблеми країн, які розвиваються і вважалися незначними. Недостатність інноваційного розвитку економіки в цих країнах призводить до кризових явищ, насамперед, фінансових, за якими уже проглядається екологічний і гуманітарний колапс.

Орієнтир на глобалізацію економіки вимагає поступової інтеграції в світове суспільство, чому повинно сприяти зростання ВВП. Найбільші темпи зростання простежувалися в галузях, орієнтованих на кінцеве споживання (приріст у легкій промисловості становив 33,8%, деревообробній та целюлозно-паперовій — 34,6%). Суттєвий приріст спостерігався в основних експорто-орієнтованих галузях. Продовжувалася тенденція зростання в машинобудуванні і металообробці. Але були тенденції, які заважали розвитку підприємств, орієнтованих на оборонну промисловість.

Перед державою в умовах глобалізації постали такі питання:

погіршення стану основних фондів. У результаті інвестиційної політики 80-х років більше чверті основних виробничих фондів були двічі та тричі амортизованими. При цьому ступінь зносу основних виробничих фондів досяг 45,5%. У той же час у 2006 – 2007 рр. очікується продовження негативної тенденції подальшого старіння основних фондів;

нерозвиненість ринку трудових ресурсів через наявність надмірного прихованого безробіття, яке за оцінкою складає близько 20%, та неефективної політики зайнятості в умовах розширення зони бідності;

значний спад продуктивності праці в офіційному секторі економіки;

гальмуючий вплив затримки впровадження вітчизняних науково-технічних розробок та розвитку інноваційних процесів унаслідок надзвичайно низького рівня бюджетного фінансування НДДКР та відсутності умов для залучення приватних капіталів і трансферу ефективних іноземних технологій.

Ключовими чинниками спаду виробництва та згортання інвестиційної діяльності за ретроспективний період були такі:

1) зменшення реального споживання домашніх господарств у структурі використання ВВП за умов перевищення темпів інфляції над темпами зміни грошових доходів населення;

2) поступове збільшення споживання сектору загальнодержавного управління;

3) реальне скорочення валових інвестицій зі значним спадом, що було відображенням несприятливого інвестиційного клімату за умов розвитку інфляції, непрозорої нормативної бази і надмірних адміністративних бар'єрів;

4) значне зниження частки зміни запасів матеріальних обігових коштів у структурі використання ВВП, що було обумовлено браком обігових коштів підприємств через посилення платіжної кризи.

У цілому за роки реформування довготривала невизначеність курсу економічних реформ, непослідовність та неефективність реалізації соціально-економічної політики не дозволили припинити дію вищезначених деструктивних чинників.

Однак держава намагається ліквідувати недоліки діючої податкової системи. Надмірно високий рівень податкового тиску на товаровиробника в Україні суттєво скорочує можливості інвестування виробництва, що є однією з перешкод на шляху до економічного зростання.

Складним завданням є ліквідація розбалансованості доходів та видатків бюджету, яка пов'язана із систематичним прийняттям завищеної дохідної частини і надмірною витратною частиною. Це зумовлено продовженням практики субсидування збиткових підприємств.

Держава шукає можливості ліквідації обмеженості кредитних ресурсів унаслідок високих кредитних ставок та розширення фінансових можливостей підприємств. При чому головним напрямком стає розвиток фінансування обслуговуючих галузей у рамках цільових програм розвитку регіонів. На регіональному рівні широко використовуються процеси конверсії підприємств, які були орієнтовані на виготовлення військової продукції.

**Література:** 1. Арсєнко А. Глобалізація чи поляризація і що чекає світ? // Урядовий кур'єр. – 2000. – №75. – С. 4 – 5. 2. Афонцев С. Проблемы глобального управления мирохозяйственной системой: теоретические аспекты // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – №5. – С. 65 – 70. 3. Белорус О. Императивы стратегии развития Украины в условиях глобализации // Экономика Украины. – 2001. – №11. – С. 4 – 13. 4. Белорус О. Мир и человек в 21 в. [Глобализация] // Голос Украины. – 2000. – №245 – 246. – С. 8 – 9. 5. Виговська Т. До питання регіональної політики в галузі екологічної безпеки // Вісник УАДУ при Президентові України. – 2001. – №2. – С. 303 – 309. 6. Врубельська О. В. Принципи класифікації важелів економіки // Регіональна економіка. – 2000. – №1. – С. 111 – 117. 7. Конституція України. – К.: Вид. "Право", 1996. – 54 с.

*Стаття надійшла до редакції  
21.11.2008 р.*